

מבוא לירושלים בימי דוד (ג) /

הזיקה בין מלכות למקדש ובין בחירת מלכות

בית דוד לירושלים

לאחר שביררנו בשיעור הקודם את המשמעויות השונות של הבחירה הא-לוהית בירושלים, נתייחס בשיעור הזה לבחירת המלך והמקדש וליחס בין בחירת ירושלים למלכות בית דוד.

א. בחירת המלך ובחירת המקדש

קודם שנבוא לבחון את היחס המיוחד בין בחירת ירושלים לבחירת דוד המלך, ברצוננו לבחון את היחס בתורה בין בחירת המלך לבחירת המקום, ובפרט את ההקבלות בין פרשת המלך (דברים י"ז, י"ד-ט) ובין פרשת המקום אשר יבחר ה' (דברים י"ב).

1. ההקבלות

המקום אשר יבחר ה' (דברים י"ב)	המלך אשר יבחר ה' (דברים י"ז)	
המקום אשר יבחר ה' (פס' ה).	ואמרת אשימה עלי מלך... שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' א-להיך בו (פס' יד-טו).	הבחירה
אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ אשר נתן ה' א-להי אבותיך לך לרשתה כל הימים אשר אתם חיים על האדמה ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר ה' א-להיכם מנחיל אתכם והניח לכם מכל איביכם מסביב וישבתם בטח (פס' י).	כי תבא אל הארץ אשר ה' א-להיך נתן לך וירשתה וישבתה בה (פס' יד).	לאחר ירושה וישיבה
לא תעשון ככל אשר אנחנו עשים פה היום איש כל הישר בעיניו (פס' ח).	בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה (שופטים י"ז, ו'; כ"א, כה).	"איש הישר בעיניו" – ההפך ממקדש וממלכות
רק בכל אֹת נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת ה' א-להיך אשר נתן לך בכל שעריך הטמא והטהור יאכלנו כצבי וכאֵיל (פס' טו).	ויאמר אבנר אל דוד: אקומה ואלכה ואקבצה אל אדני המלך את כל ישראל ויכרתו אתך ברית ומלכת בכל אשר תאווה נפשך (שמ"ב ג', כא).	המקדש – ההפך מאווה נפשך; המלכות – כל אשר תאווה נפשך
את שִׁבְתֵּי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה' (ויקרא כ"ו, ב). ואכלת לפני ה' א-להיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכלת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' א-להיך כל הימים (דברים י"ד, כג).	והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה את ה' א-להיו לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשתם "שום תשים עליך מלך – שתהא אימתו עליך" (סנהדרין יט ע"ב).	עניין היראה
הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' א-להיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת (שם ל"א, יב).	ואתך אקח ומלכת בכל אשר תאווה נפשך והיית מלך על ישראל (מל"א י"א, לו).	

2. משמעות ההקבלות

לפני כל העם במעמד הקהל – מצווה שתכליתה להביא את כל ישראל ליראת ה'.

על פי דרכנו, המשמעות העמוקה של כל ההקבלות הללו היא שמקום המקדש הנו מקום מלכותו של מלך עולם, ומאידך גיסא, מלך בשר ודם מקביל במובנים רבים למלכו של עולם – "מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא" (זוהר בראשית קצז ע"א).

ב. הזיקה בין מלכות למקדש

לאחר שראינו את פרטי ההקבלה בתורה בין השניים, נביא כאן בראשי פרקים בלבד¹ כמה ראיות נוספות לזיקה זו:

• **סמיכות בית הדין הגדול למקדש – סמיכות סנהדרין אצל מזבח:** דנו בכך בשיעורים 6-7 ("ירושלים עיר הצדק והמלכות").

• **קיימת הקבלה נרחבת בין המלך, המופקד על רשות חיי השעה, המדינה והעם, ובין הכהן הגדול, המופקד על המקדש – רשות חיי הנצח של עם ישראל:** על ראש הכהן הגדול מונח ציץ נזר הקודש, הדומה לכתר מלכות; שניהם נמשחים בשמן המשחה; כרגיל עוברים תפקידים אלו ביירושה, ככל שררה; יש הקבלה בין דיני כבוד כוהן גדול ובין דיני כבוד מלכות; שניהם מופקדים על השלטת התורה בישראל ושניהם שופטים את העם.

• **הזיקה והקרבה בין בית ה' ובית המלך,**² על הסיכויים (ראה השיעור הקודם) והסיכונים (ראה יחזקאל מ"ג, ז-ח) שבהן.

• **זיקת הארון למקום המלכות** (ראה שיעור 24).

• **כפירת ירבעם במלכות בית דוד ובה:** דורשים חז"ל:

תני ר' שמעון בן יוחי... בשלשה דברים הם עתידין למאוס: במלכות שמים ובמלכות בית דוד ובבנין בית המקדש. אימתי מאסו בשלשתן? בימי רחבעם, הדא הוא דכתיב... 'מה לנו חלק בדוד' (מ"א י"ב, טז) – זו מלכות שמים; 'ולא נחלה בבן ישי' (שם) – זו מלכות בית דוד; 'לאוהליך ישראל עתה ראה ביתך דוד' (שם) – זה בנין בית המקדש.

אמר רבי שמעון בן מנסיא: אין ישראל רואין סימן ברכה לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלשתן, הדא הוא דכתיב 'אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' א-להיהם' (הושע ג', ה) – זו מלכות שמים; 'ואת דוד מלכם' (שם) – זו מלכות בית דוד; 'ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים' (שם) – זה בנין בית המקדש (מדרש שמואל יג ד).

הזיקה שמוצא המדרש בין מלכות שמים, מלכות בית דוד והמקדש במאיסתם ובבקשתם מעידה על הקשר ההדוק ביניהם.

• **הבחירה:** בחירת מקום המקדש היא בחירה א-לוהית. ראינו יסוד זה כבר אצל אברהם בעקדה; אחר כך אצל דוד, שגד הנביא מצווה בשם ה' להקים מזבח לה' בגורן ארוונה (דה"א כ"א, יח); וכן בימי בית שני, שאז העיד אחד הנביאים שעלה עמהם מן הגולה על מקום המזבח (זבחים סב ע"א). גם בחירת המלך היא א-לוהית; אמנם הבקשה והיזמה למינויו באות מן העם – דבר שניתן לדמותו ליזמה הנדרשת מן האדם לדרוש בשכנותו של מקום ולבקשו – אך זהותו של המלך נקבעת על ידי הקב"ה.

הרמב"ן בפירושו על דברים י"ז, טו מרחיב את ההקבלה בין בחירת המלך ובחירת המקדש:

ודעתי בדרך הפשט, כי טעם 'אשר יבחר', שכל מולך על עמים מאת הא-להים היא לו... וכך אמרו 'אפילו ריש גרותא מן שמיא מוקמי ליה [כלומר: אפילו בעל השררה הקטנה ביותר, מן השמים מעמידים אותו, י"ל] (בבא בתרא צא ע"ב). יאמר 'שום תשים עליך מלך', כל אשר יהיה נגזר מן השמים שימלוך... וכן על דרך הפשט 'המקום אשר יבחר ה' א-להיך בו', כל שיבנו שם בית המקדש לה' הכל מרצון ה'.

הרמב"ן מדגיש את העובדה כי הבחירה במלך והבחירה במקדש שתיהן בחירות א-לוהיות, וכשם שכל בחירה של בעל שררה היא בעצם מאת ה', כך "כל [מקום, י"ל] שיבנו שם בית המקדש לה' הכל מרצון ה'", כלומר, גילוי של רצון ה'.

• **לאחר ירושה וישיבה:** אל מקום המקדש מגיעים מכוח ירושה וישיבה והנחה מן האויבים; המלכות קמה מכוח ירושה וישיבה, ותפקיד המלך הוא לאפשר את ההנחה מן האויבים. ההגעה למלכות ולמקדש מותנית, אם כן, בתהליך מעשי ורוחני של התערות בארץ, ירושתה וישיבה בה – תהליך שיש בו מן הקביעות, ההמשכיות והאחיזה בארץ.

• **"איש הישר בעיניו":** המקדש הוא הניגוד של "איש כל הישר בעיניו", דהיינו: של הזביחה בממות. גם המלכות היא ההפך מ"איש הישר בעיניו", והפרקים האחרונים של ספר שופטים – פרשות פסל מיכה ופילגש בגבעה – מדגימים את הצורך הגדול במלכות בהראותם כיצד הביאה המציאות של "איש הישר בעיניו יעשה" לעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים.

• **תאווה נפש:** כאן יש דווקא שוני בין המקדש והמלכות: זביחה "בכל אַוֶּת נפשך... בכל שעריך" היא ניגוד למקום אשר יבחר ה', ואילו המלך יכול לבחור את עיר מלכותו ולמלוך ככל אוות נפשו.

• **יראה:** המקדש הנו מקום יראה, ואכן, במקום אשר יבחר ה' מתקיימות מצוות אכילת מעשרות והקְהָל. המלך, אימתו צריכה להיות מוטלת על העם, ובמובן זה הוא מקביל למקדש; מאידך גיסא, התורה מדגישה את חיובו של המלך עצמו ביראת ה', ואין זה מקרה שהמלך הוא הוא הקורא

1 אלו נושאים רחבים, שכל אחד מהם ראוי לשיעור לעצמו. על חלקם הרחבנו כבר בעבר, ועל חלקם נרחיב בע"ה בעתיד.

2 בשנה הבאה, כשנעסוק בימי שלמה, ניחד לכך בע"ה שיעור בפני עצמו.

מקדש מלך – עיר מלוכה³: המלכות הקבועה כתנאי וכהקדמה לבניין המקדש הקבוע

ראשית, קדימת המלכות הקבועה למקדש הקבוע היא מה שקרה בתנ"ך בפועל, כפי שראינו בשמ"ב ז' ובתהילים קל"ב.

חז"ל מחזקים את הקשר הזה בכמה מקומות. בבבא בתרא ד ע"א אומרת הגמרא "שאני בית מקדש דאי לא מלכות לא מתבני", כלומר: בניין המקדש מותנה בקיום מלכות. ואכן, בסנהדרין כ ע"ב פוסקת הגמרא כי המצוות הציבוריות שנצטוו בני ישראל בכניסתם לארץ – "להמליך עליהם מלך, להכריח זרעו של עמלק ולבנות את בית הבחירה" – צריכות להתקיים בסדר זה דווקא.⁴

מעניין שלדעת הגמרא בגטין (נו ע"ב) מתבטאת זיקה זו (בדרך שונה כמובן) גם לגבי חורבן הבית, ואין ירושלים והמקדש נמסרים ונופלים אלא בידיו של מלך.

לבסוף, הרמב"ם מדגיש את הזיקה בין מלכות ומקדש גם ביחס לעתיד לבוא, ומציין את בניין המקדש בראש תפקידיו של מלך המשיח וכסימן ודאי למלכותו:

המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש...

(הלכות מלכים פ"א ה"א).

ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בַּדְקָה וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבע נדחי ישראל, הרי זה משיח בודאי. ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר 'כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד' (צפניה ג', ט) (שם ה"ד).

ג. הזיקה בין בחירת ירושלים ומלכות בית דוד

ככמה כתובים אנו מוצאים זיקה מהותית בין בחירת ירושלים לבחירת מלכות בית דוד, זיקה הקיימת כבר מראשית הקשר בין דוד וירושלים. ראינו כבר בשני השיעורים הקודמים את ההקבלה בין בחירת העיר ובחירת דוד בדברי שלמה בחנוכת הבית (מ"א ח', טז; דה"ב ו', ה-ו) ובנבואות על פילוג הממלכה (מ"א י"א, יג, לב-לד). בשיעור אחר (שיעור 6: "ירושלים עיר הצדק") ראינו את הפסוקים המקבילים על המלך העתידי מבית דוד ועל העיר ירושלים, שייקראו שניהם "ה' צדקנו" (ירמיהו כ"ג, ה-ו ושם ל"ג, טו-טז).

הנביא יחזקאל מקביל בין נשיאות דוד לעולם ובין השראת שכינה במקדש לעולם:

3 משפט זה, מן הפיוט לכה דודי, מקורו בפסוק "ובית אל לא תוסיף עוד להנבא כי מקדש מלך הוא ובית ממלכה הוא" (עמוס ז', יג).

4 הירושלמי מעשר שני פ"ה ה"ב מביא את דעת רבי אחא כי במקדש העתידי יהיה סדר הדברים שונה: "אמר רבי אחא: זאת אומרת שבת המקדש עתיד להיבנות קודם למלכות בית דוד".

וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם. וכתתי להם ברית שלום ברית עולם יהיה אותם ונתתים והרביתי אותם ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם. והיה משכני עליהם והייתי להם לא-להים והמה יהיו לי לעם. וידעו הגוים כי אני ה' מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם (יחזקאל ל"ז, כה-כח).

הנביא הושע מתנבא: "אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' א-להיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים" (הושע ג', ה). וכפי שראינו לעיל, בדרשתו על הפסוק (מדרש שמואל יג ד) קושר רבי שמעון בן מנסיא בין בקשת מלכות בית דוד ובין בקשת בניין בית המקדש.

כמו כן, מצינו קשר בין מלכות דוד על כל ישראל ובין ההגעה לעיר (כפי שנידון בהרחבה בשיעורים קודמים), ובדומה לכך כרוכים זה בזה חורבן מלכות ישראל וחורבן העיר בסוף ימי הבית הראשון.

מעניין הדבר שזיקה מיוחדת זאת בין דוד לירושלים נשתמרה בתפילת שמונה עשרה ובברכת המזון. בתפילה אנו אומרים:

ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דיברת, ובנה אותה בקרוב בימינו בניין עולם, וכיסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין.

ובברכת המזון:

רחם נא ה' א-לוהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו... ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו.

ויש לכך גם משמעות הלכתית:

תניא, רבי אליעזר אומר: כל שלא אמר... מלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו (ברכות מח ע"ב).

כלומר: לא ניתן לנתק בין מלכות בית דוד ובין בניין ירושלים. וכן פסק הרמב"ם:

וכל מי שלא אמר מלכות בית דוד בברכה זו לא יצא ידי חובתו מפני שהיא ענין הברכה שאין נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות בית דוד (הלכות ברכות פ"ב ה"ד).

כלומר, הנחמה האמתית לירושלים היא בחזרת מלכות בית דוד אליה, מפני ששתייהן קשורות והן בעצם עניין אחד.

ד. הבחירה בירושלים והבחירה במלכות בית דוד: מי גרם למי?

כפי שראינו בשני השיעורים הקודמים, מן הכתובים עולה הסדר הזה: הבחירה האנושית בירושלים על ידי דוד; אחריה הבחירה הא-לוהית במלכות בית דוד; ולבסוף הבחירה הא-לוהית בירושלים ובמקדש בימי שלמה.

המלבי"ם (בביאורו לתהילים קל"ב, יא) מבאר יפה את הקשר הסיבתי העומד מאחורי הסדר הכרונולוגי הזה:

'נשבע ה' לדוד' – וּבָאָר שבעבור בחירות ציון, נשבע ה' לדוד שלא תסור המלכות מזרעו, וכמ"ש (שמ"ב ז). והוא כמשל אוהבו של מלך שמרוב אהבתו התאכסן המלך אצלו ויבן לו בביתו מקדש מלך בנוי לתלפיות, עד שמצא המקום הוא חן בעיני המלך לשבת שם לעולם, וישבע לו בל יעזב המקום הזה לעולם, ועל כן על ידי המקום יתאכסן גם אצל זרעו ונשאר הברית כרות לזרעו, נמצא שהאוהב היה סבה שיבחר במקום, והמקום היה סבה שיבחר בזרע אוהבו לעולם, וזה שכתוב פה על בחירת המקדש שהוא 'בעבור דוד עבדך', ואחר כך אמר שאחר שבחר המקדש לעולם 'נשבע ה' לדוד... מפרי בטנך אשית לכסא לך, כי בחר ה' בציון', שאחר כך על ידי בחירות ציון נשבע שלא תסור המלוכה מבית דוד, והנה שבועה זאת היה בה שני ענינים, שעל זרע דוד נשבע שבועה החלטית בלי שום תנאי, שעל זה אמר ש'נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית לכסא לך', אבל על זרע זרעו היה תנאי.

לפי הסברו של המלבי"ם, ירושלים נבחרה בגלל אהבת דוד, אך משבחר בה ה' וכביכול 'נשתקע' בה, הביא הדבר לבחירת מלכות בית דוד עד עולם. נמצא שדוד גורם לבחירת העיר, והעיר גורמת לבחירת בית דוד עד עולם. בכך נשתלבו שתי הבחירות יחדיו, באופן שכל אחת מהן משפיעה על חברתה, ומכאן הזיקה הנצחית בין דוד וירושלים.

סיכום

בדקנו בשיעור זה את המשמעויות השונות של הקשר בין מלכות למקדש בכתובים, במדרשים ובהלכה ואת הזיקה בין בחירת ירושלים לבחירת דוד.

בשיעור הבא נבחן בע"ה את משמעות ההבטחה הא-לוהית על נצחיותה של מלכות בית דוד.

*****
* כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ה *
* עורך: בעז קלוש *
*****
* בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עציון *
* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
* דוא"ל: office@etzion.org.il *
*****